

OPRAWA (148) *sb f*

o oraz oba a jasne.

sg *N* oprawa (26). ◇ *G* oprawy (30). ◇ *D* oprawie (5). ◇ *A* oprawę (34) [*w tym*: -e (33), -a (1)]. ◇ *L* oprawie (12). ◇ *pl N* oprawy (12). ◇ *G* oprąw (5); -å- (4), -(a)- (1). ◇ *A* oprawy (15). ◇ *I* opravami (1). ◇ *L* opravach (8).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Naprawa, poprawa, wzmocnienie, odnowienie, ulepszenie; scissura PolAnt; fabrica, reparatio JanStat; instauratio, mutatio Cn* (20) : Ieśli który zamek ftóry będzie potrzebował oprawy [*reparatione JanPrzyw* 5]: tedy czálu pokoju Burgrábiá álbo Dzierzawcá/ álbo którému ieft poruczn/ będzie powinien ij opráwować. *SarnStat* 126 [*idem*] 883; [Pro finali opowiedział to podstarości zatorski [...], iż jeśli nie będzie inaksza opatrność około tej drogi [*bardzo złej*], że ten gościniec do trzech, do czterech lat musi zaginać prze tak trudną oprawę tych ludzi KJM, których jest na liczbie ze trzydzieści ledwie, bo alboby do folwarku robić, albo gościńce opravować. *LustrDróg* 9].

oprawa czego (16): Iakom ya nyeswyal [!] szerdzy [...] kthore on przywyoshl czhtermy [!] voszmy ku oprawy wrządu *ZapWar* 1522 nr 2275; *Leop* 4.Reg 12 arg; fklep v ołtarzá nákážil fie był od ognia/ opráwá onego ołtarzá kofztowála siedm tylięcy złotych we złoćie. *BielKron* 293v, 90v [2 r.], 97, 387; gdy miotáli frebro/ złotá/ do fkrzynie ná oprawę Sálomonowego kościoła *RejPos* 243, 170v; *RejZwierc* 248; A tak nie bierzcie srebrá od znaiomych wálznych/ ále ie ná oprawę rofpádlin domu (Boże⁸⁰) [*ad scissuram domus*] dawaycie. *BudBib* 4.Reg 12/7; A fą poftánowioné rzeczy niżéy nápiśané [...] o pozywaniu swietckich do fądu Duchowného/ o opráwie kościoła [*fabrica ecclesiae JanStat* 228] *SarnStat* 112; Płaca fługom y opráwá łodzi ma bydz z fpólnych [!] pieniędzy. *SarnStat* 1075 marg, 185, 392, 1075; [od oprawy pończoch gr 2 1/2 *GębMemor* 181].

Szereg: »budowanie abo (i) oprawa« (2): [*Jagiello*] Ná budowanie y oprawę miałt był niedbály/ tak iż ich wiele oblećiało zá niego/ ktore Káżimierz wielki murować dał. *BielKron* 387; *RejPos* 170v.

Przen: Reforma, zmiana i ulepszenie czegoś (2) : (*marg*) Koncilium vincencie. (–) Chćiał Papież/ áby thá opráwá kościelna byłá táiemna/ ktorą wżytcy obaczyli *BielKron* 216v; yż my wrzędu poftufzni fłufznego/ ále gdy ij widzimy rozny w fprawach y w wierze/ niemamy go zá práwy wrząd/ póki nie będzie wnim oprawy á fłufznego poftánowienia *BielKron* 220v.

2. *Obwarowanie, fortyfikacja* (2) :

Szeregi: »obrona i oprawa« (1): Poftáwiwfzy Romulus miałto Rzym w dobrej obronie y opráwie/ rádził około tego z dzyadem fwoim Numitorem *BielKron* 99.

»oprawa i opatrzenie« (1): O Kościele Sálámonowym [...] Ná wyfokiey fkále leżał/ mocno od Zydow omurowány/ bo ij iuz byli przed thym pokázili pogáni z Bábiloniey/ á wżákofz godzien był lepfzey oprawy y opátrzenia. *BielKron* 265.

3. *Praca przy hodowli zwierząt lub roślin, pielęgnowanie ich* (1) :

oprawa czego (1): Iáko znać z owocu oprawę drzewá [*Culturam ligni ostendit fructus illius*; Iáko praca około drzewá *WujBib*] tak ferce znać człowiecze z rozmyflney powiefci. *BibRadz Eccli* 27/6.

[*oprawa czyja: Cresc* 1571 80 cf *Szereg*.]

Szereg: »praca i oprawa«: Tákież swoyfkie á domowe drzewo zowiem/ ktore dla przełzczepienia álbo dla pracy y oprawy náłzey/ lepfzy owoc dawáią ku pożytku człowieczemu *Cresc* 1571 80.]

[*Przen*: *Staranie o coś*:

oprawa czego: iáko [*Jezus*] ledwie fie w żywoćie pániénłkim poczał/ á iuż záczyzna oprawę zbáwienia twoiego obmyśláwác. *BzowRóż* 48.]

4. *Opatrunek* (2) : Przydzie bárwierz do opráwowania/ [...] przyłóżył znowu plałthr/ záwinął/ y rzekł áby mu dał od wczoráifzey pirwłzey opráwy. *GórnDworz* T [*idem*] *WerGość* 252.

5. *To, w co opraviono, w czym umocowano; rękojeść; integumentum* Cn (1) : włzytká fiedm kfiázát/ ktore zowá Elektores/ cí włzythcy z gołpod swoich wyiecháli [...] / przed káżdym niełiono miecz ochędożney opráwy. *BielKron* 330.

6. *Rozprawa, posiedzenie* (1) : (*did*) Michał pyta czo z Mnichem czinć [!] (–) [...] (*did*) Kryłtus mu kazał na Lewicę (–) Złófcze y łam podle drugich Nietrzebá nam oprav długych Boć yuż łnac Dekret yednaky Wygidze naty nieboraky. *RejKup* cc6v.

7. *Zabezpieczenie na majątku jakiejś kwoty* (86) : Quártá z tych dóbr Mázoweckich *non obstante reformatione* isđz ma do Ráwy przedsię. Nie poddáiác ktemu pod tę oprawę miáłtá Wárfzáwy/ z łtrony iurisdiciiey/ *propter omnes Conuentus regni*. *SarnStat* 1148 [*idem*] 367.

Wyrażenie: »oprawa zobopolna« (1): Zapifz vczciewego Iacoba Zaczka strzemefzna opravuyancz opatrzny łagnefłcze Parkowłky łludze swy: y onna [!] Iemu [...] Ktora oprawa sopopolna stala łzē łza Confenfem y wadomofłczá Ie^{go} Mēzi Pána Crzistopha Kołtki *ZapKościer* 1583/54v.

a. *Dożywotni dar od męża dla żony, przeprowadzony urzędowo, którego wartość uzależniona jest od wartości jej posagu; dotalitio uxoris, reformatio* JanStat; *donatio propter nuptes vel donum nuptiale uxori a marito datum, iugalia munera* Cn (83) : *ZapWar* 1533 nr 2517, 1548 nr 2667 [3 r.]; Wdowie po mężu ołtáley to przyłć ma: Sprzęt domowy/ konie ty co z mężem ieżdżiła y infze bydło to co ie w opráwie ma. *UstPraw* B2v; A iuż widzę v drugich [*kołnierze*]/ áż do kolan wiłzá/ Drudzy ná nich małżonkam łwym opráwy piłzá. Bo zagony nie wieczne/ przydzie [!] nam ná funty/ Lepiey podłżyy Báránem/ á záchoway grunty. *BielSat* C4 [*idem*] *BielRozm* 21; Ze gdyby mąż trzy żony miał, tedy piérwłzey nie może zápiłác Opráwy iedno ná połowicy dóbr łwych, á połowicá mu zołtáie. *SarnStat* 1270, 25 [3 r.], 26, 156, 532, 591 (16).

oprawa czego (6): Iakom ya nyemyála ranczyycz pokoyv przy opravye Cząsczy mey wnosyech *ZapWar* 1507 nr 1972. Cf »oprawa posagu«, »oprawa wiana«.

oprawa komu (5): OPRAWY KROLOWAM, Zophiiéy Królowéy 1562. łtá. 2. weyłrzy w Metrykę. Opráwá Królo. Bony. *vide Metri*. Opráwá Królowéy Anny, w Metryce. *SarnStat* 99; Iáko Opráwę żēnie iefli w Lublinie zápiłano, trzebá do Chełmu przeniész, iáko conłtitucia támtá vczy. *SarnStat* 1268, 633, 697, 1148.

oprawa czyja [= dla kogo] [*w tym: G sb i pron* (19), *pron poss* (7), *ai poss* (2)] (28): *ZapWar* 1535 nr 2512, 1549 nr 2662; *ComCrac* 22; Opráwy Królewien, máią fie dotykác y X. Litewłkiégo. *SarnStat* 99; dobrá iego nieruchomé (wyiáwłzy oprawę żony iego [*dotalitium uxoris* JanStat 628]) Komorze náłzey ná wieki niech będą oddánē *SarnStat* 156; tedy áni przez rozwód, áni przez bánniciá żóny nie trácą opráwy łwéy. *SarnStat* 1270, 25 [3 r.], 99 [2 r.], 105, 591, 629 [2 r.] (21); Będąc gołciá

y wdową/ ták fie tám rządzila/ [...] Wiele Krolow y Książąt potym przyjeżdżali/ Dpráwie [!] fie y vrodzie iey przypátrowáli. *PudłDydo* A2v. *Cf oprawa czyja na czym.*

oprawa czyja [= *od kogo*] (2): zeya nyemám nycz krolyewfkyego yeDno doľthatheczna oprawę nyebolczyka pana malzonka mego *ZapKościer* 1588/82v; ná którychby dobrách opráwy Królów Polfkich miály bydź czynioné *SarnStat* 25.

oprawa czyja na czym (4): Zwyczaj też ten w Polfzce ieľt/ áby Wienna Páni/ opráwę fwą miála ná imieniu mężá fwego/ áby rowna opráwá wiána y przywianku iey była *OrzRozm* P2v; Tákże też żonám ich Opráwy ná dobrách y wsiách [*dotalitia in bonis et villis JanStat* 746]/ które máią po rodzicach fwych álbo od Nas pozwoloné ná wieki/ będą mogli náznaczyć *SarnStat* 988; Opráwá Królowéy Iéy M. Anny. Opráwę Królowéy Iéy M. Maľzonki náľzéy/ ná Dobrách Księľtwá Mázoweckiego/ ná których téż miála opráwę Królowa Boná/ Máťká Iéy Królewľkiey M. Conľtucią tą zá rádą Pánów Rad/ y pozwoleniem Poľtów Ziemľkich/ oboiego Narodu/ poľtánowiamy *SarnStat* 1147, 988 *marg.*

W poľczeniach szeregowych (2): áby rezygnácie/ y zapify/ y opráwy [*resignationes et inscriptiones, reformationes JanStat* 438] przed Stároľtą Wielkiey Polfki gľównym byľy łtárym zwyczajem *SarnStat* 539 [*idem*] 759.

W charakterystycznych poľczeniach: wypędzić z oprawy; oprawę (za)pisać (3), tracić; przy oprawie zostać; w oprawie mieć.

Zwroty: »oprawę czynić; oprawa jest czyniona [*komu na czym*]« (2;1): iż ná potym z łtrony Korony ná dobrách Księľtwá Mázoweckiego łpólnie innym Królewem opráwy bydź nie máią czynioné/ ále ná infzych dobrách *SarnStat* 1148, 25, 633.

»mieć oprawę [*w tym: na czym (3), w czym (1)*]« (4): Opráwę Królowéy Iéy M. Maľzonki náľzéy/ ná Dobrách Księľtwá Mázoweckego/ ná których téż miála opráwę Królowa Boná/ Máťká Iéy Królewľkiey M. *SarnStat* 1147, 591 [*idem* 637], 632, 637.

Wyrażenia: »oprawa domowa« (1): iż gdy mąż vmrze/ żóná tylko przy Opráwie domowéy [*parafernalia domestica JanStat* 576] niech zoľtanie/ to ieľt/ przy łkárbie y pieniędzách/ y łrébrze: wyiáwľzy wielkie konie/ y wľzyľtkie zbroie y łtádá/ które/ wľzyľtki niech ná potomľtvo przypádną *SarnStat* 640.

[»macierzyńska oprawa«: A ná łagnyeľzką theľko pyenthnáľzczye thyľch grzywyen pyenyándzy they ze maczyerzinľkiei oprawy *ZapWpolKość* 1549 9/173v.]

»oprawa posagu (*a. posażna*)« (2): w których dobrách żóná tegoż práwem pokonánégo opráweby miála poľáźną [*reformationem suam dotalitalem JanStat* 571]: taką opráwę chcemy áby trwála nie náruľzona. *SarnStat* 632, 1251.

[»oprawa wederkowowa«: Tha łagnyeľka [...] przedala thą oprawą wederkowową wľzyľthką mathľkiei łzwogy *ZapWpolKość* 1549 9/174.]

»oprawa wiana (*i przywianku*)« (3): *OrzRozm* P2v; Iż [!] gdy biaľgłowá piérwéy vmrze máiąc wiána y przywianku opráwę [*habens dotis et dotalitii reformationem JanStat* 570]/ poľág od mężá [...] ma bydź wyciągan *SarnStat* 633, 26; [*ZapKrakBiec* 1544 218/685].

Szeregi: »dľugi, oprawy« (2): Nánieľii ná Koronę dľugow rozmáitych/ Onych opraw rozlicznych y doľyc obfitych. *RejZwierc* 248v; *SarnStat* 1048.

»oprawa i donum nuptiale« (1): Oprawá K. Iéy M. Anny, Zygmuntá III. Małzonki. [...] Którą to oprawá/ y *donum nuptiale*, ma bydz tym kłztałtem ważna/ iefli (wyiawłzy śmierć náfzę) łczęśliwie zwróciwłzy łie z królestwá náfzégó Szwedzkiego/ koronę y páńłtwo to obecnie do ołtátńiegó kréfu żywotá náfzégó łprawowác będziemy. *SarnStat* 26.

»oprawa, (i) dożywocie (a. dożywotność)« [szyk 1:1] (2): yakom ya sliachathney dorotheiey Nyehvczynyl gwalthv wgayv gey dozivothnosczi hy oprawy na hymyenyv chrosczielach anym drew brzozovich rąbil anym wielie kroc z othvozil thako my bog pomosch hy iego manka. *ZapWar* [1535] nr 2512; y niepopasl iei sboza zytha psencze Ieczmienuv niepozethych na imienyu Raphthinye oprawy doziwocziu iey *ZapWar* 1550 nr 2671.

»posag i (albo) poprawa« (6): *ComCrac* 21; Zbieżeniém y wyłtępkí mężowémi, połag y oprawá zeniná nie bywa zgwałcona ani nárułżona. *SarnStat* 632; Wdowá połágu y oprawy [*dote et dotalitio JanStat* 575] tylko niech vzywa. *SarnStat* 639, 629, 633, 640.

»oprawa i posesya« (2): Pánié wienné/ któręby ná dobrách *per iureuictum* vtráconych/ piérwłżá oprawę y połsełsiá ich miáły/ niż kredytorów práwo: gdyż wedle práwá oprawy niepodłęgáią przeżyłkóm ná mężu odżierżanych/ máią zołtác w połsełsiíey oprawy łwey *SarnStat* 591 [*idem*] 637.

»wiano, (i) poprawa« (4): Dos, posag, est quaedam donatio facta a patre mulieri vel ab extraneo, vel facta a muliere ipsi viro pro oneribus matrimonii sustinendis, item dicitur vyano, oprava *BartBydg* 44b; za męza swego y sama za ssye y dobrovolnie przyimvye na vyano swoje y na wssythki oprawy swoye ktore ma oth Męza swego then tho zakład. *ZapWar* 1549 nr 2662, 1550 nr 2676; *SarnStat* 532.

[»wyderek albo poprawa«: (vmarł y zona wółzpolek) then wyderek albo tha poprawa przyla na oboye dzyeczy Iacuba y Iagnyefką *ZapWpolKość* 1549 9/173v.]

[»oprawa albo wzdanie«: Item czółzy thyłch thycze y drugy oprawy albo drugyego wzdanja [...] oprawył they zenye łzwei Barbarze then mikolai thrzydzyeyłczy grzywyen na czthyrzech łzlyedzych *ZapWpolKość* 1549 9/173v.]

»zapisy i poprawa« (2): których połagów niektóre ołoby po białychgłowách nie płodnych práwem dochodziły/ tylko dowodzác łwiádkami/ nie máiąc ná to żadnych zapíów y oprawy [*nulla inscriptione alias reformatione JanStat* 569] z kłąg *SarnStat* 632 [*idem*] 936. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»zastawy, oprawy« (1): Trzeba káłłowác dla tego załtáwy, oprawy etc. *SarnStat* 1286.

8. *praw. Zastrzeżenie* (22) : Iakom ya przesch czeladz swoyá pyaczy zagonow dwoma pluzyczoma super bonis Randzyny na czo ma poprawa slachathny Iakub Buskowycz zradzin gwalthem *ZapWar* 1527 nr 2349; sthayá przeth V.M. sposvem pyerwsem nysz thego vysnyewskiego byla poprawa ktorą myenya bycz nyemoczną *ZapWar* 1528 nr 2457; tedy pozwány przes łye álbo Prokuratorá łwego/ wdźiáławłzy Oprawy wedle práwá/ ma łłuchác głowney żáłoby *GroicPorz* ł2v; A gdy drugie dwie Niedźieli wynidą/ Oprawy łobie czynią obiedwie Stronie po czytániu s Kłýąg oney łprawy/ iáko było dano ná zmwę. *GroicPorz* ł3; O Oprawách. Oprawy zowá przełtrzeżenie w práwie obudwu łtron/ ták powodney iáko odporney. Powodney przed głowną żáłobą/ Odporney przed głowną odpowiedźią. *GroicPorz* t4v; W zápíłaniu thákich Opraw/ Píłárze wiele kroć łye niepotrzebnie báwią/ gdy ty włzythki przełtrzeżenia wypíłią. *GroicPorz* v v, Cv, ł2v, ł3 [2 r.], ł3v, t4v (18).

W połączeniach szeregowych (2): POwod ná pierwfzym roku poki Práwo fyedzi/ przefttrzegfzy fobie Opráwy/ dowody/ y główną żałobę: powinien ieft pozwánemu dobrowolnie ziáwić o co go pozwał *GroicPorz* f2, aa4v.

9. Zadośćuczynienie, rekompensata, wyrównanie szkód, wynagrodzenie krzywd (12) : Abifcie sye niewdały wczinienie oprawi nykomv ynschemv yeno tilko livdziem Czeffarfkym samim *LibLeg* 11/82; *RejZwierz* 133; Vważże tę dobrotliwość ták fláchetnego Páná/ iż gdzyeś mu ty był powinien opráwę zá wyftępkí fwemi/ á snadź táką opráwę/ iż by y ciáło twoie było po człónku rozbierano/ nigdybyś był zá to nie zárownał Pánu fwemu *RejPos* 143v; Słuchayże co wczynić Pan raczył/ [...] nie fobie nie záchowywáiąc żadney opráwy od nędzniká onego [...]/ Iedno wzruřzony dobrowolnie miłofierdzyem swoim/ wfzytko onemu nędznikowi odpuścić raczył. *RejPos* 248v, 129v, 247v.

oprawa za co (2): áby mu fie wždy sfthála opráwá iáka zá krzywdę iego. *RejPos* 247v, 143v.

W przeciwstawieniu: »krzywda ... oprawa« (2): abifcie mogły krziwdj krziwdamy witracyzcz albo opráwę za opráwę smowycz *LibLeg* 11/81v.

Szeregi: »oprawa a nagrodzenie« (1): ieřliby mogły być ty klucze ták mocne/ áby mogły cudzy płáćz á cudzą krzywdę odpufzczáć bez opráwy á bez nágradzenia káždego? *RejPos* 302v.

»oprawa i porownanie« (1): mogłiby on onego morderzá twego á onego złoczyńcę twego/ bez vznánia iego á bez vmyřłu opráwy y porownánia iákiego/ rozwięzáć ábo mu odpuścić ono morderřtwo iego? *RejPos* 302v.

10. Rodzaj podatku (1) : Młynarřz ma dawacz dany stego młyna [...] y oprawy czo řzalyeřzy ku temu młynowy *ZapKořcier* 1588/77; [Item oprawy káždy z nich płaci per den. 10 *LustrKrak* I 66; Kury, syry, jajca, oprawa. – Dawają ci kmiecie z łanu per gallos 2, facit gallos 14 per gr 1, per caseos 2 per gr 1, per ova 48, facit ovorum cap. 5 ova 36 per gr 3; a oprawy káždy z domu swego per gr 2 *LustrKrak* I 93].

Synonimy: **1.** naprawa, odnowienie, opatrzenie, poprawa; **3.** pielęgnowanie, staranie; **4.** opatrowanie, opatrzenie; **6.** rozprawa; **7.a.** wiano, wyderek, wzdanie; **9.** zgoda; **10.** nagrodzenie, porownanie.

Cf **OPRAWIENIE, OPRAWOWANIE**